

**10 хвилин та 38 секунд у
цьому дивному світі**

Від номінантки на Букерівську премію   За гостротою тематики
порівнюється з «Оповіддю служниці»   Найкраща книжка року за
версіями Bookpage, NPR, Washington Post та The Economist

У неї лишилося 10 хвилин та 38 секунд, щоб пригадати те, що вже не виправити. Смак пряного козячого молока й рідну домівку в далекій провінції, деспотичного батька, аромат кави та кардамону в стамбульському будинку розпусти, у якому вона опинилася, утікши з дому... 10 хвилин та 38 секунд, щоб пригадати подруг і друзів — таких самих вигнанців, як і вона. Пригадати кожного, хто робив боляче їй і сотням жінок, яких продавали, мов товар на ринку. Так мало часу, щоб витягти з пам'яті так багато. Її серце от-от перестане битися, але перед тим вона ще має ці безмежні 10 хвилин та 38 секунд, щоб розповісти свою історію. Вона — Лайла Текіла. І про те, що з нею сталося, має дізнатися кожен...

ЕЛІФ ШАФАК

10 ХВИЛИН
ТА 38 СЕКУНД
У ЦЬОМУ
ДИВНОМУ
СВІТІ

КСД

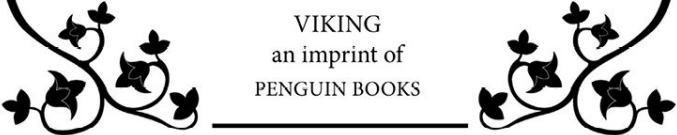

ELIF SHAFAH

**10 MINUTES
38 SECONDS
IN THIS
STRANGE
WORLD**

VIKING
an imprint of
PENGUIN BOOKS

ЕЛІФ ШАФАН

**10 ХВИЛИН
ТА 38 СЕКУНД
У ЦЬОМУ
ДИВНОМУ
СВІТІ**

ХАРКІВ
2022! КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2022

ISBN 978-617-12-9476-9 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Перекладено за виданням:

Shafak E. 10 Minutes 38 Seconds in This Strange World : A Novel / Elif Shafak. — New York : Penguin Books, 2019. — 312 p.

<http://www.elifshafak.com>

Переклад з англійської *Олени Оксенич*

Дизайнер обкладинки *Анастасія Попова*

Шафак Е.

Ш30 10 хвилин та 38 секунд у цьому дивному світі / Еліф Шафак ; пер. з англ. О. Оксенич. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. — 320 с.

ISBN 978-617-12-9311-3

ISBN 978-0-241-29386-7 (англ.)

У неї лишилося 10 хвилин та 38 секунд, щоб пригадати те, що вже не виправити. Смак пряного козячого молока й рідну домівку в далекій провінції, деспотичного батька, аромат кави та кардамону в стамбульському будинку розпусти, у якому вона опинилася, утікши з дому... 10 хвилин та 38 секунд, щоб пригадати подруг і друзів — таких самих вигнанців, як і вона. Пригадати кожного, хто робив боляче їй і сотням жінок, яких продавали, мов товар на ринку. Так мало часу, щоб витягти з пам'яті так багато. Її серце от-от перестане битися, але перед тим вона ще має ці безмежні 10 хвилин та 38 секунд, щоб розповісти свою історію. Вона — Лайла Текіла. І про те, що з нею сталося, має дізнатися кожен...

УДК 821.111

© Elif Shafak, 2019

© Depositphotos.com / pauljune, vectorguy, MiKaBesfamilnaya, kio777, k3studija, Vertyg, обкладинка, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2022

І от він знову випередив мене, попрощавшись із цим дивним світом. Але це не має значення. Для тих, хто, як ми, вірить у фізику, поділ на минуле, нинішнє й майбутнє має значення лише як визнана та чіпка ілюзія.

Альберт Ейнштейн, з приводу смерті найкращого друга Мішеля Бессо

Її звали Лайла.

Лайла Текіла — так її знали друзі та клієнти. Лайла Текіла — так її називали вдома й на роботі, у будинку кольору рожевого дерева, який тіснився між церквою та синагогою в мощеному бруківкою провулку біля пристані, серед крамничок з лампами й кебабами; вуличка ця дала прихисток найстарішим ліцензованим борделям Стамбула.

Утім, почувши такі слова, вона могла б образитися й грайливо жбурнути у вас туфелькою на високій шпильці.

— *Звати, дорогенькі, не звали...* Мене *звати* Лайла Текіла.

Вона нізащо не погодилася б, щоб про неї говорили в минулому часі. Від самої думки про це почувалася дрібною, переможеною, а відчувати таке їй зовсім не хотілося. Ні, вона наполягала б на теперішньому часі — хай навіть і щемко усвідомлювала, що її серце саме припинило битися, дихання перервалося, і з якого боку не дивилася б на своє становище, марно було заперечувати: вона померла.

Ніхто з її друзів про це ще не знав. О такій ранній годині вони, напевно, міцно спали, і кожен намагався знайти власний шлях у лабіринті снів. Лайлі теж хотілося бути вдома — загорнутися в конверт теплих ковдр, і щоб біля ніг сонно та вдоволено муркотів кіт. Кіт був чорний, за винятком сніжно-білої плямки на лапі, і геть глухий. Вона назвала його Містер Чаплін, на честь Чарлі Чапліна, бо кіт, як і майстри старого кіно, жив у власному мовчазному світі.

Лайла Текіла що завгодно віддала б, щоб бути зараз у своїй квартирі, а не десь у передмісті Стамбула, у металевому контейнері для сміття з іржавими ручками та облущеною фарбою навпроти темного й мокрого футбольного поля. Контейнер був пересувний, десь метр двадцять заввишки й удвічі менший завширшки. Сама Лайла мала метр сімдесят зросту, плюс двадцять сантиметрів пурпурових босоніжок на шпильках і з ремінцем, які досі були в неї на ногах.

Їй стільки всього хотілося б знати. Вона подумки перебирала останні миті життя, запитуючи себе, що ж пішло не так, — марна вправа, позаяк час не розплутати, мов клубок прядива. Шкіра Лайли вже ставала сірувато-білою, хоча клітини досі були активні. Вона не могла не помітити, що і в органах та кінцівках багато чого відбувається. Люди завжди вважають, що труп не живіший за повалене

дерево чи гнилий пень, позбавлений свідомості. Але маючи бодай крихітний шанс, Лайла засвідчила б, що мертвоє тіло, навпаки, бринить життям.

Їй не вірилося, що зі смертним існуванням покінчено назавжди. Лише вчора вона ходила районом Пера, і тінь її ковзала вулицями, названими на честь військових ватажків та національних героїв — на честь чоловіків. Лише цього тижня її сміх відлунював під низькими дахами таверн Галати та Куртулуша і в задушливих, тісних кублах Топхане — жодного з цих місць не було в путівниках чи на туристичній мапі. Відомий Лайлі Стамбул відрізнявся від того Стамбула, який міністерство туризму воліло показати іноземцям.

Минулого вечора вона залишила відбитки пальців на склянці віскі, а аромат парфумів («Палома Пікассо», подарунок на день народження від друзів) — на шовковому шалику, який скинула біля ліжка незнайомця в номері люкс на верхньому поверсі розкішного готелю. У небі, високо над головою, було видно скалку вчорашнього місяця, яскравого й недоступного, мов слід щасливого спогаду. Лайла досі була частиною цього світу, у ній досі було життя — то як вона могла відійти? Як могла припинити бути, наче сон, що згасає в перших променях ранку? Кілька годин тому вона співала, курила, лаялася, думала... Що ж, думала вона навіть зараз. Було дивовижно, що її розум працює на повну потужність, хоча хтозна скільки це триватиме. Їй хотілося повернутись, розповісти всім, що мертві помирають не одразу, що насправді вони продовжують міркувати про різні речі, включно зі своєю загибеллю. Та подумалося, що таке надто лякало б людей. Лайла точно злякалася б, коли була жива. Але їй видавалося дуже важливим, щоб вони це знали.

Вона вважала, що люди надто нетерпляче ставляться до ключових точок свого життя. Наприклад, припускають, що, виголосивши «Так!», одразу автоматично стаєш чоловіком чи дружиною. Але насправді доводиться роками вчитись бути одруженим. Так само суспільство чекає, що материнський (або батьківський) інстинкт мусить увімкнутися одразу після народження дитини. Насправді ж на те, щоб зрозуміти, як бути матір'ю, батьком або й бабусею чи дідусем, може піти чимало часу. Те саме стосується виходу на пенсію та старості. Хіба можна перемкнути передачу, щойно вийдеш за поріг офісу, у якому провів половину життя й закопав більшість своїх мрій? Це

не так просто. Лайла мала знайомих учителів на пенсії, які прокидалися о сьомій, приймали душ, охайно вдягалися, сідали за стіл снідати й тільки тоді згадували, що роботи більше не мають. Вони досі пристосовувалися.

Можливо, смерть не надто відрізняється від цього. Люди думають, що з останнім видихом перетворюєшся на труп. Але все не так чітко. Як між вугільно-чорним та сьйливо-білим уміщуються незліченні відтінки, так і в того, що звать «вічним спочинком», є свої стадії. Лайла вирішила, що якби між Царством Життя й Царством Посмертя була стіна, то хіба нетривка, наче з пісковуку.

Вона чекала на схід сонця. Авжеж, тоді хтось знайде її, витягне з брудного бака. Лайлі здавалося, що владі буде неважко виявити, хто вона. Треба лише знайти її досьє. Роками її обшукували, фотографували, знімали відбитки пальців, брали під варту частіше, ніж хотілося визнавати. Поліцейські відділки глухих вуличок мали особливий запах: попільниці, повні вчорашніх недопалків, кавова гуща в надщерблених чашках, кислий подих, мокро ганчір'я й гострий сморід від пісуарів, який не замаскує жоден мийний засіб. Поліцейські та порушники сиділи в тих само тісних кімнатках. Лайлу завжди захоплювала думка про те, що, коли відмерлі часточки шкіри копів та злочинців падали на підлогу, їх, не розбираючись, пожирали ті самі пилові кліщі. На рівні, не видимому людському оку, протилежності сходилися найнезвичнішим чином.

Щойно її впізнають, напевно, повідомлять родині. Лайліні батьки живуть в історичному містечку Ван, за тисячі кілометрів звідси. Та Лайла не чекала, що вони приїдуть по її мертве тіло, бо ж уже давно зреклися її.

«Ти нас знеславила. Усі обговорюють нас поза очі».

Тож поліції доведеться йти до її друзів. Їх п'ятеро: Сінан Саботаж, Налан Ностальгія, Джаміля, Зейнаб122 та Гюмейра Голлівуд.

Лайла Текіла не сумнівалася, що друзі примчать, щойно матимуть змогу. Вона так і уявляла, як вони біжать до неї, поспішно й водночас вагаючись, вирячивши очі від шоку, і скорбота тільки зароджується в них, бо первинне горе ще не усвідомлене — поки що ні. Вона почувалася жахливо від того, що їм доведеться пройти через таке болісне випробування. Але було приємно знати, що похорон вони їй улаштують шикарний. Камфора й ладан, музика й квіти, а саме —

троянди. Вогненно-червоні, яскраво-жовті, глибоко-винні... Позачасова, непереможна класика. Тюльпани занадто величні, нарциси занадто ніжні, від лілій її тягне чхати, а от троянди — це ідеальна суміш чарівливої пристрасності й гострих шипів.

Небо поволі світлішало. Над видноколом, зі сходу на захід, простяглися кольорові пасма — персиковий беліні, апельсиновий мартіні, полунична маргарита, заморожений негрони. За кілька секунд із мечетей навколо полинули молитви, незграйно затремтіли навколо неї. Удалині потужно зітхнув Босфор, прокидаючись від бірюзового сну. Риболовецьке судно поверталось до порту, кашляючи димом. Важка хвиля млосно покотилася до набережної. Колись у цьому районі росли оливкові гаї й фігові сади — їх зрівняли із землею бульдозери, розчищаючи землю для будівель та автостоянок. Десь у сутінках загавкав пес — радше з почуття обов'язку, аніж зі щирого захвату. Поблизу голосно й зухвало зацвірінькала пташина, їй відповіла інша, хоч і не так радісно. Світанковий хор. Лайла чула, як гуркоче подзьобаною дорогою вантажівка, ловлячи одну яму за іншою. Скоро гудіння ранкового транспорту стане оглушливим. Життя на повну силу.

Коли Лайла Текіла була жива, її завжди дивували, а то й навіть тривожили люди, яким давали задоволення нав'язливі міркування про кінець світу. Як можна забивати нібито притомні голови всіма цими сценаріями з астероїдами, вогненними кулями й кометами, що нищать планету? На її думку, апокаліпсис — далеко не найгірше, що може статися. Можливість неунікного й суцільного знищення цивілізації лякала і вполовину не так сильно, як усвідомлення того, що наша окрема смерть не чинить жодного впливу на хід речей і життя триватиме як є, з нами чи без нас. Вона завжди думала, що *це* — справжній жах.

Вітерець змінив напрямом, подув через футбольне поле. Тоді Лайла побачила їх, чотирьох хлопців-підлітків. Вийшли раненько покопирсатися в смітті. Двоє штовхали перед собою візок, повний пластикових пляшок та стиснутих бляшанок. Ще один, із похилими плечима, човгав за ними з брудним мішком, у якому лежало щось важке. Четвертий — вочевидь, їхній ватажок — крокував уперед із бундючним виразом обличчя, випнувши кістляві груди, мов бойовий півень. Вони прямували до неї, перекидаючись жартами.

«Не зупиняйтеся».

Хлопці зупинилися біля смітника по той бік вулиці й почали копатися в ньому. Пляшки з-під шампуню, картонки з-під соку, пакети з-під йогурту, коробки з-під яєць... Кожен скарб витягався звідти й вкладався у візок. Їхні рухи були точні та скупі. Один знайшов старий шкіряний капелюх, з реготом вдягнув його й узявся нарочито зухвало походжати, засунувши руки до задніх кишень, передражняючи якогось кіношного гангстера. Ватажок негайно стягнув капелюх у нього з голови й надів сам. Ніхто не заперечував. Розібравши увесь контейнер, вони були готові йти далі. І, на Лайлин розпач, схоже, розвернулися назад.

«Агов, я тут!»

Ватажок повільно підняв голову, наче почувши її благання, і примружився проти сонця, що сходило. Просканував поглядом горизонт у мінливому світлі, аж поки не побачив її. Різко скинув брови, губи злегка затремтіли.

«Прошу, не тікай».

Хлопчина не втік. Натомість нечутно сказав щось до інших, і вони теж витріщилися на неї з такими самими ошелешеними обличчями. Лайла збагнула, які ж вони юні — ще геть діти, шмаркачі, хлопчиська, що прикидаються чоловіками.

Ватажок зробив маленький крок уперед. І ще один. Він наближався до неї так, як миша наближається до яблука, що впало з дерева, — боязко, нашорошено, але водночас рішуче й швидко. Його обличчя потемнішало, коли він підійшов настільки, щоб побачити, у якому вона стані.

«Не бійся».

Тепер хлопець стояв зовсім поруч, так, що Лайлі було видно білки його очей — налиті кров'ю, з жовтими цятками. Вона зрозуміла, що він нюхає клей — цей хлопчисько, не старший п'ятнадцяти років. Стамбул вдасть, що приймає його, а тоді викине, мов ганчір'яну ляльку, коли він найменше того чекає.

«Викликай поліцію, синку. Викликай поліцію, щоб вони могли повідомити моїх друзів».

Ватажок зиркнув праворуч і ліворуч, щоб переконатися, що ніхто їх не бачить, що поблизу немає камер. Схилився вперед і потягнувся по намисто Лайли — золотий медальйон із крихітним смарагдиком

у центрі. Сторожко торкнувся підвіски, наче боявся, що вона може вибухнути в його руці, а натомість відчув утішний холодок металу. Розкрив медальйон. Там було фото. Хлопець дістав його, на мить вдивився, упізнав жінку, її молодшу версію. Разом із нею був зеленоокий чоловік із м'якою усмішкою та довгим волоссям, зачесаним за модою іншої епохи. Вони здавалися щасливими, закоханими.

На звороті знімку був напис: «Д/Алі та я... весна 1976».

Хлопець різко зірвав із шиї Лайли підвіску, запхав свій приз до кишені. Якщо інші, тихо стоячи за ним, бачили, що він щойно зробив, то вирішили на це не зважати. Може, вони й були геть юними, та їм вистачало досвіду, щоб знати, коли бути розумниками, а коли прикинутися дурнями.

Тільки один із них зробив крок уперед і наважився пошепки запитати:

— Вона... вона жива?

— Не дуркуй, — відповів ватажок. — Мертва, як печена гуска.

— Бідолашна. Хто вона?

Схиливши голову набік, ватажок роздивлявся Лайлу, наче побачив її вперше. Оглянув з голови до ніг, і його уста розпливлися в посмішці, наче чорнило по аркушу.

— Хіба не бачиш, придурку? Це шльондра.

— Думаєш? — серйозно перепитав інший, надто сором'язливий, надто невинний, щоб повторити це слово.

— Знаю, ідіоте. — Ватажок розвернувся впівоберта до супутників і голосно, підкреслено чітко мовив: — Про це писатимуть у газетах. І по телевізору покажуть! Ми прославимося! Коли приїдуть журналісти, говоритиму я, гаразд?

Удалині якесь авто завелось й заревло в напрямку шосе, буксуючи на повороті. Запах вихлопу змішався з колючим присмаком солі в повітрі. Навіть о такій ранній порі, коли сонце ледве торкнулося мінаретів, дахів та верхівок юдиних дерев, люди цього міста вже поспішали, уже запізнювалися кудись.

Одна хвилина

У першу хвилину після смерті свідомість Лайли Текіли почала згасати, повільно й рівномірно, як хвиля, що відходить від берега. Клітини мозку, до яких не надходила кров, були повністю позбавлені кисню, але не відключилися. Не одразу. Останній запас енергії активував численні нейрони, зв'язав їх, наче вперше. Хоча серце вже припинило битися, мозок опирався, боровся до кінця. Він впав у стан підвищеної свідомості, спостерігаючи за занепадом тіла, не готовий визнати власний кінець. Ринули спогади — нетерплячі, ретельні, збираючи до купи шматочки життя, яке швидко наближалось до завершення. Вона пригадувала речі, які навіть не знала, що пам'ятає, і вважала, що вони втрачені назавжди. Час став рідким — швидким потоком спогадів, що перетікали один в інший, нерозривно зв'язуючи минуле й теперішнє.

Першим на думку спав спогад про сіль — її відчуття на шкірі, смак на язичку.

Лайла побачила себе немовлям — голим, слизьким, червоним. За кілька секунд до того вона залишила материнське лоно й вислизнула в мокрий, ковзкий прохід, охоплена новим для себе страхом, і ось опинилася в кімнаті, повній незаних звуків, кольорів та речей. Ковдра на ліжку була поцяткована сонячним світлом, що лилося крізь вітражне скло й відбивалося від води в порцеляновій мисці, хоча стояв прохолодний січневий день. Літня жінка в одязі кольору осіннього листя — повитуха — вмочила рушник у цю воду й викрутила його, і кров цівкою стікала по її передпліччю.

— *Машалла, машалла*¹. Це дівчинка.

Повитуха дістала з ліфа шмат кременю й перерізала пуповину. Вона ніколи не робила цього ножом чи ножицями — їхня холодна ефективність не годилася до нечепурної процедури привітання дитини у світі. Стару в районі дуже поважали і за ексцентричність та відлюдькуватість вважали надприродною істотою, однією з тих, хто має два обличчя — земне й потойбічне — і, наче монета, підкинута в повітря, може будь-коли відкрити кожне з них.

— Дівчинка, — відлунням повторила молода мати, яка лежала в кованому ліжку з високими бильцями; її медово-каштанове волосся

злиплося від поту, у роті було сухо, мов у пустелі.

Вона цього й боялася. На початку місяця гуляла в садку, шукаючи павутиння в гілках, а знайшовши, обережно встромила в нього палець. У наступні кілька днів постійно перевіряла павутиння. Якби павук залатав діру, це значило б, що в неї буде хлопчик. Але павутиння залишалося розірваним.

Молоду жінку звали Бінназ — «Тисяча Лестоців». Їй було дев'ятнадцять, хоча цього року вона почувалася значно старшою. Мала повні, щедрі вуста, тендітний кирпатий носик, який у цьому регіоні був рідкістю, видовжене обличчя з гострим підборіддям і великі темні очі з синіми цятками, як на яйцях шпака. Вона завжди була струнка й тендітна, але зараз, убрана в рудувату лляну нічну сорочку, здавалася ще тоншою. На щоках у неї було кілька ледь помітних шрамиків від віспи: мати якось сказала їй, що це від того, що її уві сні пестив Місяць. Бінназ скутила за матір'ю, батьком і дев'ятьма сестрами та братами, які жили в селищі за кілька годин дороги звідси. Родина була дуже бідна — про це дівчині часто нагадували, відколи вона ввійшла в цей дім нареченою.

«Будь вдячна. Ти нічого не мала, коли прийшла сюди».

Молода жінка думала, що й досі нічого не має: усе її майно було ефемерне й позбавлене коріння, як насіння кульбаби. Один порив вітру, одна злива, і його вже немає, отак запросто. На неї дуже тиснуло усвідомлення того, що її можуть будь-коли викинути з цього дому, і куди тоді податися? Батько ніколи не погодиться прийняти, бо ж має стільки голодних ротів. Доведеться знову виходити заміж, але де гарантії, що наступний шлюб буде щасливіший, чи новий чоловік подобатиметься їй більше, та й кому вона взагалі буде потрібна — розлучена, *уживана жінка*? Обтяжена цими думками, Бінназ блукала будинком, спальнею, своєю головою, як непрохана гостя. Так було донині. Тепер, із народженням дитини, усе зміниться — так вона переконувала себе. Вона більше не почуватиметься незатишно, невпевнено.

Майже проти власної волі глянула на двері. Там, сперши одну руку на стегно й поклавши другу на ручку дверей, наче не певна, іти їй чи залишитися, стояла кремезна жінка з квадратною щелепою. Їй було трохи за сорок, однак плями на руках і зморшки навколо тонких, мов лезо, вуст робили її старшою на вигляд. Чоло перетинали глибокі лінії,

нерівні, виразні, наче виоране поле. Зморшки ці здебільшого походили від куріння й насупленості. Увесь день вона пихкала тютюном, контрабандою ввезеним з Іраку, і цмулила чай, контрабандою ввезений із Сирії. Цегляно-червоне волосся — кольором воно завдячувало єгипетській хні — було розділене посередині на проділ і заплетене в досконалу косу, яка майже сягала пояса. Світло-карі очі були охайно підведені найтемнішим кохлем². То була інша, перша дружина чоловіка Бінназ — Сьюзан.

Погляди жінок на мить зустрілися. Повітря навколо них стало густим і трохи дріжджовим, наче тісто. Вони понад дванадцять годин провели разом у цій кімнаті, однак зараз опинилися в різних світах. Обидві знали, що з народженням дитини їхнє становище в родині зміниться назавжди. Друга дружина, попри юність і те, що вона тут зовсім недавно, опиниться нагорі.

Сьюзан відвернулася, але ненадовго. Коли знову подивилася на Бінназ, обличчя було суворе, не таке, як раніше. Вона кивнула в бік дитини.

— Чого її зовсім не чути?

Бінназ зблідла, мов попіл.

— З нею щось не так?

— Усе так, — відповіла повитуха, холодно глянувши на Сьюзан. — Просто треба зачекати.

Вона обмила дитину святою водою з колодязя Замзам, привезеною паломником, який нещодавно повернувся з хаджу³. Кров, слиз, змазка — усе було витерто. Новонароджена звивалася від незручності, навіть після омивання, наче боролася сама з собою, з усіма своїми трьома кілограмами й сімомастами грамами.

— Можна мені її взяти? — запитала Бінназ, крутячи пасмо волосся в пальцях: ця неспокійна звичка з'явилася в неї останнього року. — Вона... вона не плаче.

— О, ця дівчинка ще *заплаче*, — рішуче відповіла повитуха й негайно прикусила язика, бо сказане нею відлунувало темним віщуванням.

Вона швидко тричі плюнула на підлогу й наступила правою ногою на ліву. Це мало не дати поширитися поганому передбаченню, якщо то було саме воно.

Запало ніякове мовчання, усі в кімнаті — перша дружина, друга дружина, повитуха та дві сусідки — з очікуванням дивилися на немовля.

— Що з нею? Скажіть мені правду, — мовила Бінназ тоненьким голосом, ні до кого не звертаючись.

За кілька років вона пережила шість викиднів, кожен був важчий, ніж попередній, і його важче було забути, тож у цю вагітність Бінназ була надзвичайно обережна. Не торкнулася жодного персика, щоб дитина не народилася вся в пушку; не додавала трав і спецій, коли куховарила, щоб у дитини не було ластовиння чи родимок; не нюхала троянд, щоб дитина не мала червоних родимих плям. Жодного разу не підстригалася, щоб не відстригти удачу. Не забивала цвяхів у стіни, щоб помилково не вдарити по голові сплячого гуля. Добре знаючи, що джини справляють весілля навколо вбиралень, після темряви не виходила з кімнати — користувалася нічним горщиком. Кролики, пацюки, коти, грифи, дикобрази, бродячі собаки — вона змогла уникнути їх усіх. Навіть коли на їхній вулиці з'явився мандрівний музикант з танцюючим ведмедем, і всі домашні висипали надвір глянути на це видовище, вона не пішла з ними, бо боялася, що дитина народиться вкрита волоссям. А зустрівши жебрака чи прокаженого або побачивши катафалк, розверталася й поспіхом ішла в протилежному напрямку. Щоранку з'їдала цілу айву, щоб у дитини були ямочки на щоках, і щовечора, лягаючи спати, клала під подушку ножа, щоб віднадити злих духів. А ще щодня після заходу сонця потай збирала волосся зі щітки Сьюзан і палила його у вогні, щоб послабити владу першої дружини чоловіка.

Щойно почалися перейми, Бінназ угризлася в червоне яблуко, солодке, м'яке від сонця. Тепер воно лежало на столику біля ліжка й поволі темнішало. Це яблуко потім розріжуть на кілька частин і роздадуть жінкам у районі, які не можуть завагітніти, щоб одного дня вони теж змогли понести дитя. Ще вона сьорбнула гранатового шербету з чоловікового правого черевика, розсипала насіння кропу по чотирьох кутках кімнати й перестрибнула через віник, покладений на підлогу біля дверей, — межу, яку не перетне шайтан. Поки перейми посилювалися, усіх тварин у клітках, що були в домі, по одній випускали на волю, щоб пологи були легшими. Канарки, зяблики... Останньою на волю потрапила бійцівська рибка зі скляного акваріума,

самотня й горда. Тепер вона має плавати в струмку, ворушачи довгими плавцями кольору чистого сапфіру. Якщо рибка дістанеться содового озера, яким славалося це східне анатолійське містечко, шансів вижити в солоній воді, насиченій вуглекислим газом, у неї мало. Але якщо вона попливе в інший бік, то цілком може дістатися Великого Забу⁴ й десь далі в мандрівці навіть потрапити в Тигр, легендарну ріку, яка тече з Едемського саду.

Усе це робилося, щоб дитина народилася здоровою.

— Я хочу її побачити. Можеш принести мені дочку?

Щойно Бінназ вимовила ці слова, вона зауважила якийсь рух. Сьюзан відчинила двері й вислизнула з кімнати тихо, мов скороминуща думка — безсумнівно для того, щоб передати звістку чоловікові. Їхньому чоловікові. Бінназ заціпеніла.

Гарун був людиною яскравих протилежностей. Дивовижно щедрий і милосердний одного дня, самозакоханий і до бездушності неухажливий — наступного. Найстарший із трьох дітей, він сам виховував двох молодших після загибелі батьків в автокатастрофі, яка зруйнувала їхній світ. Ця трагедія сформувала його як людину, змусила надміру піклуватися про рідних і не довіряти чужинцям. Іноді Гарун визнавав, що щось усередині нього зламане, і щиро хотів це полагодити, але самі думки ні до чого не вели. Він однаково любив алкоголь і боявся Бога. Перехиливши чергову склянку ракії, роздавав обіцянки своїм горілчаним братам, а потім, витверезившись, обтяжений провинною, ще більше обіцяв Аллаху. Йому було важко слідкувати за словами, однак контролювати тіло виявилось ще важче. Щоразу як Бінназ вагітніла, його черево так само набрякало, несильно, але достатньо для того, щоб сусіди почали підсміюватися в нього за спиною.

— Він знову при надії! — заковували вони очі. — Шкода, що сам народити не може.

Понад усе на світі Гарун хотів мати сина. І не одного. Розповідав усім, хто був готовий його слухати, що матиме чотирьох синів, яких назве Таркан, Тольга, Туфан і Тарік⁵. Довгі роки шлюб з Сьюзан не принесли йому нащадків. Тоді старші роду знайшли Бінназ, якій заледве виповнилося шістьнадцять. Після кількох тижнів перемовин між сім'ями Гарун та Бінназ вступили в релігійний шлюб. Він був не-

офіційний, і якби щось пішло не так, його не визнав би жоден світський суд, але про цю дрібницю ніхто навіть не згадав. Вони сиділи на підлозі, перед свідками, навпроти зизоого імама, голос якого рипів ще дужче, коли той переходив з турецької на арабську. Бінназ протягом усієї церемонії не зводила очей з килима, хоч і не могла стриматися та не зиркати раз по раз на імамові ноги. Він мав блідо-коричневі шкарпетки, схожі на висохлу грязюку, старі й пошарпані. Щоразу, як він ворушив ногою, великий палець загрожував прорватися через витерту вовну, шукаючи втечі.

Скоро після весілля Бінназ завагітніла, але все скінчилося викиднем, який її мало не вбив. Нічна паніка, гострі напади болю, холодна рука, що стисла пах, запах крові, потреба у щось вчепитися, наче вона падає, падає. Так само було з усіма наступними вагітностями, тільки гірше. Вона нікому не могла цього сказати, але їй здавалося, що з кожною втраченою дитиною розривалася частина мотуз'яного мосту, що з'єднував жінку зі світом, аж поки не лишилася хіба благоденська нитка, яка тримала її при здоровому глузді.

Після трьох років чекання старші роду знову почали тиснути на Гаруна. Нагадали йому, що Коран дозволяє чоловікові мати до чотирьох дружин, якщо може їх утримувати, і немає сумніву, що Гарун до всіх дружин ставитиметься однаково. Цього разу вони наполягали на селянці, навіть удові з дітьми. Це було б так само неофіційно, але ще однієї релігійної церемонії, тихої й швидкої, як попередня, вистачило б. Або ж він міг розлучитися з молодого дружиною, від якої не було пуття, а тоді взяти нову жінку. Гарун поки що відкинув обидві пропозиції. Сказав, що утримувати двох дружин і так непросто, третя жінка його розорить, а кидати Сьюзан чи Бінназ він не збирається, бо має теплі почуття до обох, хай і з різних причин.

Тепер, спершись на подушки, Бінназ намагалася уявити, що робить Гарун. Певно, лежить на софі в сусідній кімнаті, поклавши одну руку на чоло, а другу на живіт, і чекає, коли ж пролунає крик немовляти. Тоді уявила, як до нього виваженими, стриманими кроками підходить Сьюзан. Уявила їх разом, як вони перешіптуються, і жести в них рівні й відточені, сформовані роками, прожитими спільно, хай і в різних ліжках. Стривожена власними думками, Бінназ сказала радше до себе, аніж до когось із присутніх:

— Сьюзан йому розповість.

— Це добре, — заспокійливо відгукнулася одна з сусідок.

Стільки всього було в цій фразі. «Нехай вона принесе звістку про дитину, якої сама не змогла народити». Невимовлені слова простягалися між жінками містечка, мов мотузки для білизни між будинками.

Бінназ кивнула, хоч і відчувала, як щось темне скипає всередині — гнів, який вона ніколи не випускала. Зиркнула на повитуху й спитала:

— Чому дитина досі не видала ані звуку?

Повитуха не відповіла. Глибоко в грудях у неї засіла грудка тривоги. Було щось незвичне в цій дитині, і не лише тривожна тиша. Бінназ нахилилася ближче, понюхала немовля. Відчула, як і підозрювала, пудрений, мускусний аромат, не від цього світу.

Поклавши новонароджену собі на коліна, жінка перевернула її на животик і ляснула по сідницях раз, удруге. На маленькому личку відбилося обурення, біль. Руки стиснулися в кулачки, вуста зібралися складками, але жодного звуку не пролунало.

— Що не так?

Повитуха зітхнула.

— Нічого. Просто... здається, вона досі з ними.

— З ким? — запитала Бінназ, але не схотіла чути відповідь і поспіхом додала: — То зроби щось!

Стара подумала. Дитині краще шукати свій шлях із власною швидкістю. Більшість немовлят одразу ж звикає до нового оточення, але буває так, що вони затримуються, наче вагаються, чи варто приєднуватися до решти людства. І хто їх у цьому звинуватить? За всі роки роботи повитуха бачила чимало малюків, яких так лякала сила життя, так тисла з усіх боків, що за кілька митей до народження або ж після нього вони втрачали мужність і тихо полишали цей світ. Люди звали це «кадер», «доля», і більше нічого не казали, бо люди завжди дають прості назви складним речам, які лякають їх. Та повитуха вважала, що іноді діти просто вирішують не давати життю шанс, наче знають про труднощі попереду й воліють їх уникнути. Це боягузтво чи мудрість, не гірша Соломонової? Хтозна.

— Принеси солі, — звернулася вона до сусідки.

Можна було б узяти і снігу — його надворі випало достатньо. Вона багато разів занурювала немовлят у чистий сніг і витягала саме тоді, коли було потрібно. Шок від холоду змушував легені розкритися,

а кров текти швидше, підштовхував імунітет. Усі ці немовлята, без винятку, вирости сильними людьми.

Сусідка скоро повернулася з великою пластиковою мискою й пакетом кам'яної солі. Повитуха лагідно вклала немовля в миску та почала натирати йому шкіру сіллю. Щойно дитина перестане пахнути так, як пахнуть янголи, їм доведеться її відпустити. Надворі, у гілках тополі, заверещала птаха, судячи з усього — сойка. Ворона самотньо каркнула, летячи до сонця. Усе говорило своєю мовою — вітер, трава. Усе, крім цієї дитини.

— Може, вона німа? — припустила Бінназ.

Повитуха звела брови.

— Май терпіння.

Наче за командою, дитина почала кашляти — гортанно, тріскотливо. Певно, проковтнула трохи солі, що смакувала різко й несподівано. Обличчя спалахнуло червоним, вона цмокнула губами й скривилася, але кричати все одно відмовлялася. Яка ж уперта, яка небезпечно бунтівна душа. Мало просто натерти її сіллю. Тоді повитуха вирішила спробувати щось інше.

— Принеси ще солі.

Кам'яної солі в домі більше не залишилося, мала згодитися й столова. Повитуха зробила яму в купі, поклала туди дитину й повністю вкрила її білими кристаликами; спочатку тіло, тоді голову.

— Що як вона задихнеться? — запитала Бінназ.

— Не хвилюйся, немовлята можуть не дихати значно довше за нас.

— Але як ти знатимеш, коли її витягати?

— Цс-с, слухай, — сказала стара, поклавши палець на потріскані губи.

Новонароджена розплющила очі під соляним покривом і вдивилася в молочну порожнечу. Тут було самотньо, однак вона звикла до самотності. Згорнулася всередину, як місяці до того, і чекала на свій час.

Внутрішній голос мовив: *«О, мені тут подобається. Не піду знову нагору»*.

Серце запротестувало: *«Не дуркуй. Навіщо лишатися там, де нічого не відбувається? Це нудно»*.

«Навіщо лишатися там, де нічого не відбувається? Бо це безпечно», — відповів внутрішній голос.

Збентежена цією суперечкою, дитина чекала. Минула ще хвилина. Порожнеча крутилася й хлюпала навколо неї, заливала пальці ніг, кінчики пальців на руках.

«Навіть якщо вважаєш, що тут безпечно, це не значить, що тут місце для тебе, — заперечило серце. — Іноді там, де почувашся найбезпечніше, менше за все слід бути».

Нарешті немовля дійшло висновку. Воно прислухається до серця — до того, яке завдасть найбільше клопоту. Готова вийти й пізнати світ, попри всі небезпеки та складнощі, новонароджена розкрила рота, готова кричати, але майже одразу ж сіль посипалася в горло, почала забивати ніс.

Повитуха негайно, швидкими й точними рухами занурила руки в сіль та дістала дитину. Голосний, нажаханий вереск заповнив кімнату. Усі чотири жінки полегшено заусміхалися.

— Хороша дівчинка, — сказала повитуха. — Чому так довго чекала? Плач, дороженька. Ніколи не соромся своїх сліз. Плач, і всі знатимуть, що ти жива.

Стара жінка загорнула немовля в шаль і знову понюхала. Чарівний, потойбічний аромат випарувався, лишивши ледь помітний слід. З часом він так само зникне — хоча вона сама знала кількох людей, які навіть у старості несли на собі пахощі раю. Та говорити про це потреби не було. Піднявшись на подушечки пальців ніг, жінка вклала дитину на ліжко, поруч із матір'ю.

Бінназ розпливлася в усмішці, серце її затріпотіло. Крізь шовкову тканину вона торкнулася пальчиків на ніжках доньки — досконаlih, прекрасних і лячно тендітних. Ніжно взяла до рук пасма дитячого волоссячка, наче несла в долонях святу воду. На мить Бінназ була щаслива, повна.

— Ямочок немає, — сказала й захихотіла сама до себе.

— Покликати чоловіка? — запитала одна з сусідок.

У цій фразі так само бриніли несказані слова. Сьюзан уже мала повідомити Гаруна про те, що дитя народилося, то чому він не біжить до них? Вочевидь, затримався поговорити з першою дружиною, вгамувати її тривогу. Це для нього головніше.

По обличчю Бінназ прокотилася тінь.

— Так, покличте.

У цьому не було потреби. За кілька секунд до кімнати увійшов Гарун — сутулий, з похилими плечима, зринув із тіні на світло. Пишне сивувате волосся робило з нього розсіяного мислителя з виду. Він мав величний ніс із вузькими ніздрами, широке, чисто виголене обличчя й темно-карі очі з опущеними кутиками, що світилися гордістю. Усміхаючись, підійшов до ліжка. Подивився на дитину, на другу дружину, на повитуху, на першу дружину і, нарешті, вгору, на небеса.

— Аллаху, Боже мій, дякую тобі. Ти почув мої молитви.

— Дівчинка, — тихо мовила Бінназ, на той випадок, якщо він іще не знав.

— Знаю. Далі буде хлопчик. Назвемо його Тарканом.

Гарун провів вказівним пальцем по чолю немовляти, гладенькому й теплому на дотик, мов амулет, який багато разів терли.

— Вона здорова, це головне. Я увесь цей час молився. Сказав Усемогутньому: «Якщо ти збережеш цій дитині життя, я більше не питиму. Ані краплі!» Аллах почув мої молитви. Він милостивий. Це дитя не моє і не твоє.

Бінназ витріщилася на нього спантеличеними очима. Раптом її охопило лихе передчуття, як дику тварину, яка відчуває, хоч і надто пізно, що втрапить у пастку. Вона глянула на Сьюзан, яка стояла біля входу, стиснувши уста так сильно, що вони побіліли; була тиха й нерухома, тільки нетерпляче постукувала ногою. Щось у її поведінці вказувало на втіху, навіть на радість.

— Немовля належить Богу, — говорив Гарун.

— Як усі немовлята, — пробуркотіла повитуха.

Не зважаючи на неї, Гарун узяв молоду дружину за руку й подивився їй в очі.

— Ми віддамо це немовля Сьюзан.

— Що ти таке кажеш? — прохрипіла Бінназ, і власний голос здався їй дерев'яним та далеким, зовсім чужим.

— Нехай Сьюзан її виховує. У неї чудово вийде. А ми з тобою народимо ще дітей.

— Ні!

— Ти не хочеш іще дітей?

— Я не дам цій жінці виховувати мою дочку.

Гарун набрав повітря, повільно видихнув.

— Не будь така жадібна. Аллах цього не схвалює. Він дав тобі дитину, хіба ні? То будь вдячна. Ти ледве кінці з кінцями зводила до того, як з'явилася тут.

Бінназ захитала головою, не зупиняючись; важко сказати, чи тому, що просто не могла спинитися, чи тому, що тільки над цим і мала владу. Гарун схилився до неї, узяв за плечі, притягнув до себе. Тільки тоді вона завмерла, і світло в її очах потьмяніло.

— Ти нерозважлива. Ми всі живемо в одному будинку. Бачитимеш доньку щодня. Заради Бога, вона ж ніде не подінеться.

Якщо такі слова мусили її втішити, то це не вдалося. Бінназ затремтіла, ледве стримуючи біль, що рвався з грудей, і закрила обличчя долонями.

— А кого моя донька називатиме мамою?

— Яка різниця? Сьюзан буде *мамою*, ти будеш *тітонькою*. Скажемо їй правду, як підросте, а поки що немає потреби бентежити цю маленьку голівку. Коли в нас будуть іще діти, вони всі будуть братами й сестрами. От побачиш, як вони тут бешкетуватимуть. Ти й не розберешся, хто чий. Ми всі будемо великою родиною.

— Хто годуватиме дитину? — запитала повитуха. — Мама чи тітонька?

Гарун глянув на стару, і кожен м'яз його тіла заціпенів. Глибока шана й презирство пішли в скажений танок у його очах. Він сунув руку до кишені, вигріб звідти суміш речей: зім'яту пачку цигарок із запальничкою всередині, зібгані банкноти, шматок крейди, якою робив позначки на одязі, пігулку від розладу шлунка. Гроші віддав повитусі.

— Це тобі на знак нашої вдячності, — мовив він.

Жінка взяла платню, стиснувши уста. З її досвіду, щоб пройти життя якомога цілішою, слід було покладатися на два основоположні принципи: вчасно приходити і вчасно йти геть.

Сусідки почали збирати речі, знімали з ліжка заплямлені кров'ю простирадла та рушники, і тиша заповнила кімнату, наче вода, просочуючись у всі кутки.

— Ми вже підемо, — тихо й рішуче мовила повитуха. Сусідки статечно стояли обабіч неї. — Плаценту закопаємо під трояндовим кущем. А ось це...

Вона тицьнула кістлявим пальцем у бік пуповини, яку кинули на стілець.

— Якщо хочете, можемо закинути її на дах школи, тоді ваша дочка стане вчителькою. Або ж до лікарні. Стане медсестрою чи, може, й лікаркою.

Гарун зважив варіанти.

— Хай буде школа.

Коли жінки пішли, Бінназ відвернулася від чоловіка до яблука на столику. Воно гнило: тихо, спокійно, до болю повільно. Коричнюватий колір нагадав їй шкарпетки імама, який їх одружував, і те, як після церемонії вона сиділа на цьому ж ліжку, з мерехтливим серпанком на обличчі, а її чоловік бенкетував із гостями в сусідній кімнаті. Мати абсолютно нічого не розповідала їй про те, чого чекати першої шлюбної ночі, але старша тітка, яка мала більше співчуття, сунула пігулку, яку слід було покласти під язик. *«З нею ти нічого не відчуєш. І незчуєшся, як усе скінчиться»*. У сум'ятті того дня Бінназ загубила пігулку, та й однаково підозрювала, що це була просто пастилка. Вона ніколи раніше не бачила голого чоловіка, навіть на картинці, і хоча часто мила молодших братів, підозрювала, що тіло дорослого чоловіка буде зовсім іншим. Що довше вона чекала на чоловіка, то більше тривожилася. І щойно зачула його кроки, зомліла. Розплющивши очі, побачила сусідок, які несамовито розтирали їй зап'ястки, зволожували чоло, масажували ступні. У повітрі стояв різкий запах одеколону й оцту з якимись незнайомими, непроханими підтонами — згодом вона зрозуміла, що вони йшли від тубика лубриканта.

Потім, коли вони лишилися самі, Гарун дав їй намисто з червоної стрічки з трьома золотими монетами — по одній за кожну чесноту, яку жінка принесла в цей дім: молодість, покірність, родючість. Побачивши, як вона нервується, заговорив тихо, м'яко, його голос розчинявся в темряві. Був приязний, але й гостро свідомий того, що за дверима чекають люди. Тож чоловік поспіхом роздягнув її, можливо, страшачись того, що вона знову зомліє. Бінназ не розплющувала очей, на чолі виступив піт. Вона почала рахувати: *«Один, два, три... п'ятнадцять, шістнадцять, сімнадцять...»*, і не замовкала, навіть коли він сказав їй припинити цю маячню.

Бінназ була неписьменна, і далі дев'ятнадцяти рахувати не вміла. Доходячи до останньої цифри, цього незламного кордону, вона

набирала повітря й починала заново. Після нескінченного кола дев'ятнадцяток Гарун устав з її ліжка й пружним кроком вийшов з кімнати, залишивши двері відчиненими. До неї ввірвалася Сьюзан, увімкнула світло, не звертаючи уваги на її оголеність, на запах поту й сексу, що висів у повітрі. Перша дружина смикнула за простирadlo, зірвала його з ліжка, оглянула і, вочевидь вдоволена, зникла, не сказавши ані слова. Решту вечора Бінназ провела сама, і морок лежав у неї на плечах, наче шар снігу. Коли вона згадала все це зараз, дивний звук зірвався з її вуст — це міг би бути сміх, якби за ним не ховалося стільки болю.

— Ну ж бо, — мовив Гарун. — Це не...

— Це вона придумала, так? — перебила його Бінназ. Ніколи не робила цього раніше. — Їй це щойно спало на думку? Чи ви місяцями змовлялися в мене за спиною?

— Ти це не серйозно.

Він здавався стривоженим, хоча, ймовірно, не так її словами, як тоном. Узявся лівою рукою пригладжувати волосинки з тильного боку правої руки, очі були скляні, спантеличені.

— Ти молода. Сьюзан старішає. Вона вже ніколи не матиме власної дитини. Зроби їй такий подарунок.

— А я? Хто зробить подарунок мені?

— Аллах, звісно ж. Він уже зробив, чи ти не бачиш? Не будь невдячною.

— Вдячною за це?

Бінназ злегка тріпотливо змахнула рукою, таким невиразним жестом, що він міг стосуватися чого завгодно — цієї ситуації або ж цього міста, у якому тепер вона вбачала просто глушину на старій мапі.

— Ти втомилася, — сказав Гарун.

Бінназ заплакала. То були не сльози люті чи обурення — сльози покори, поразки, рівнозначної втраті віри. Повітря в легенях здавалося важким, мов свинець. Вона прийшла до цього дому дитиною, а тепер мала власне дитя, та їй не було дозволено виховувати його, рости разом з ним. Вона охопила руками коліна й надовго замовкла. Тему було закрито, там і тоді, хоча насправді вона лишалася відкритою — ця рана серед їхніх життів, що ніколи не загоїться.

За вікном торговець, який штовхав візка їхньою вулицею, відкашлявся й почав вихвалити абрикоси, стиглі й соковиті. «Як дивно», — подумала Бінназ, бо ж стояла не пора солодких абрикосів, а час крижаних вітрів. Вона затремтіла, наче холод, на який торговець не зважав, просочився крізь стіни та знайшов її замість нього. Вона заплющила очі, але темрява не допомогла. Перед очима були сніжки, які збиралися в небезпечні піраміди. Вони посипалися на неї, мокрі та тверді, начинені камінцями. Один зі сніжків вдарив її в ніс, за ним полетіли інші, швидко, густо. Ще один розбив їй нижню губу. Бінназ зойкнула й розплющила очі. Це було насправді, чи наснилося? Вона обережно торкнулася носа. З нього текла кров. На підборідді так само була цівка крові. «Як дивно», — знову подумала вона. Чи ж ніхто не бачить, що їй страшенно боляче? Якщо ні, то чи значить, що все це — тільки в її голові, усе в уяві?

То була не перша її зустріч із душевною хворобою, але вона так і лишиться найяскравішою. Навіть за багато років, щоразу як Бінназ міркуватиме про те, коли і як утік, мов той нічний злодюжка через вікно, її здоровий глузд, вона повертатиметься до цієї миті, яка, здавалось, знесилила її навіки.

Того ж дня Гарун підняв немовля у повітря, розвернув до Мекки й промовив *азан*, заклик до молитви, їй у праве вухо.

— Ти, донько моя, яка, за волею Аллаха, буде першою з багатьох дітей під цим дахом, ти, чії очі чорні, мов ніч: я назву тебе Лейлою⁶. Але ти будеш не просто Лейлою. Я дам тобі імена моєї матері. Твоя *ніне*⁷ була шанованою жінкою, дуже побожною. Ти теж одного дня такою станеш, я в цьому впевнений. Я назву тебе Афіфе — «Непорочна, Незаплямована». Я назву тебе Каміле — «Досконалість». Ти будеш скромною, поважною, чистою, як вода...

Гарун замовк: його гнітила думка про те, що не вся вода була чистою. Тож він додав, голосніше, ніж хотів, щоб на небі ніхто не переплутав, щоб не мати непорозумінь із Богом:

— Джерельна вода — чиста, незабруднена... Усі матері у Вані докорятимуть дочкам: «Чому ти не можеш бути такою, як Лейла?» А чоловіки казатимуть жінкам: «Чому ти не можеш народити таку дівчинку, як Лейла?»

Тим часом дитя намагалося засунути кулака до рота й кривилося щоразу, як нічого не вдавалося.

— Я так пишатимуся тобою, — вів далі Гарун. — Ти будеш віддана своїй релігії, своєму народу, своєму батькові.

Збентежена дитина нарешті усвідомила, що стиснутий кулачок завеликий, і залементувала, наче надолужуючи попереднє мовчання. Її швиденько передали Бінназ, яка, не вагаючись ні на мить, почала годувати. Пекучий біль колами розходився від сосків, подібно до того, як кружляють у небі хижі птахи.

Пізніше, коли маля заснуло, Сьюзан, яка чекала трохи на відстані, підійшла до ліжка, обережно, щоб не видати жодного звуку. Не дивлячись Бінназ в очі, забрала в матері немовля.

— Я принесу її, коли плакатиме, — сказала Сьюзан і глитнула. — Не хвилюйся. Я добре про неї піклуватимуся.

Бінназ не відповіла. Обличчя було бліде й пошарпане, як стара порцелянова тарілка. Від неї линув тільки звук дихання, слабкий, але очевидний. Її лоно, її розум, цей дім... навіть старовинне озеро, де, як подекували, топилися коханці з розбитими серцями — усе здавалося висохлим, спустошеним. Усе, крім її набряклих, болючих грудей, з яких цівками текло молоко.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

Рекомендована література

Практика пробудження
чутств. Ігри та ідеї
для дитячих садів і
дошкільних груп

Сумую за тобою. Як
пережити біль
розставання, відновити
стосунки та відпустити
минуле

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ